

M. Zawadzki
ZSPT IT

Warszawa, marzec 1989 r.

3. Ruch turystyczny

/Opracowanie do "Raportu o stanie turystyki"/

Wstęp

W latach międzywojennych z wyjazdów urlopowo-wakacyjnych korzystał znikomy odsetek społeczeństwa polskiego. Nieznaczna również jego część odczuwała potrzebę uprawiania turystyki. Zmieniające się warunki społeczno-gospodarcze w latach powojennych i towarzyszący tym procesom popularyzacja wczasów pracowni-
czych zaraziły "bakcylem turystycznym" szerokie rzesze i znacznie rozwinęły potrzeby turystycznej ruchliwości, docierając do środowisk, które dotąd głównie ze względu na swój status społeczny nie miały aspiracji turystycznych.

W dwudziestoleciu 1960-1980 r. nastąpił ponad 3-krotny przyrost miejsc w bazie noclegowej i niespełna 3-krotny wzrost uczestnictwa ludności Polski w ruchu turystycznym.

W związku z zarysowującą się i narastającą sytuacją kryzysową w kraju dynamika ta uległa od drugiej połowy lat 70-tych zahamowaniu a w latach 80-tych mamy do czynienia z regresem, z ^{wycofaniem} tendencją spadkową.

1. Podstawowe dane ilościowe o bazie noclegowej

Dane Roczników Statystycznych GUS uwzględniają dwa podstawowe rodzaje turystycznej bazy noclegowej:

- obiekty turystyczne
- obiekty wczasowo-wypoczynkowe.

Liczbę miejsc noclegowych w obiektach turystycznych obrazuje Tab. 1.

Tab. 1

Obiekty turystyczne

O b i e k t y	1980	1985	1986	1987
	w tysiącach			
MIEJSCA NOCLEGOWE - stan w dn.31.VII				
OGÓŁEM	387,4	341,4	351,4	355,2
Hotele	49,9	51,3	50,5	51,2
Motele	1,4	2,4	2,6	2,1
Domy wycieczkowe i pensjonaty ..	43,6	37,8	37,9	38,3
Schroniska	4,2	4,6	4,4	4,5
Schroniska młodzieżowe	45,5	41,3	41,2	41,3
Kempingi i pola biwakowe	112,5	118,6	124,4	123,4
Pokoje gościnne	100,8	51,4	56,1	57,7
Pozostałe obiekty	29,5	34,0	34,3	36,7

Źródło: Rocznik statystyczny GUS 1988

Analizując Tab.1 dostrzegamy, że w 1987 r. liczba miejsc noclegowych w ujęciu "ogółem" jest mniejsza niż w 1980 r. o 32,2 tys. Za pozytywne natomiast zjawisko można uznać wzrost w stosunku do 1985 i 1986 r.

W porównaniu z 1980 r. liczba miejsc w hotelach, motelach, schroniskach, na kempingach i polach biwakowych oraz w pozostałych obiektach jest w 1987 r. większa.

Znaczny spadek natomiast - o 43,1 tys. miejsc noclegowych nastąpił w odniesieniu do pokoi gościnnych /umeblowane lokale mieszkalne osób prywatnych/, będących w gestii hoteli i biur

zakwaterowań turystów. Po 1980 r. prawie połowa właścicieli tych kwater zrezygnowała z w.w. pośrednictwa i prawdopodobnie wynajmuje je "na własną rękę".

Kształtowanie się liczby miejsc noclegowych w obiektach wczasowo-wypoczynkowych w latach 1980-1987 przedstawiono w Tab.2.

Tab. 2.

Obiekty wczasowo-wypoczynkowe

O b i e k t y	1980	1985	1986	1987
	w tysiącach			
Miejsca noclegowe - stan w dn. 31.VII.				
OGÓŁEM	519,8	498,1	496,5	501,7
w tym:				
Fundusz Wczasów Pracowniczych..	47,8	36,0	36,3	35,4
Związki zawodowe	23,8	11,7	12,1	11,2
Zakłady pracy	338,6	355,0	354,4	362,0

Źródło: Rocznik statystyczny GUS 1988

Liczba miejsc noclegowych w obiektach wczasowo-wypoczynkowych /Tab. 2/ jest w 1987 r. większa w porównaniu z 1985 i 1986 r., lecz o 18,1 tys. mniejsza niż w 1980 r. Dość znacznie bowiem obniżyła się w ośrodkach FWP i związków zawodowych. Wzrost nastąpił jedynie w odniesieniu do obiektów wczasowych zakładów pracy - o 23,4 tys.

Spróbujemy teraz prześledzić kształtowanie się liczby turystycznych miejsc noclegowych w latach 1977-1987. Dane zawiera Tab. 3.

Tab. 3.

Potencjał usługowy obiektów turystycznych i wczasowo-wypoczynkowych
w latach 1977-1987

Rodzaj bazy		Liczba miejsc noclegowych /w tys./										
		1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987
Ogółem	a	938,7	945,8	949,3	907,2	874,4	811,2	821,8	825,6	840,2	847,9	856,9
	b	98,9	99,6	100,0	95,6	92,1	85,5	86,6	87,0	88,5	89,3	90,3
obiekty turystyczne	a	374,9	391,7	416,4	387,4	365,6	340,4	339,3	343,9	344,4	351,4	355,2
	b	90,0	94,1	100,0	93,0	87,8	81,7	81,5	82,6	82,0	84,4	85,3
obiekty wczasowo- -wypoczynk.	a	563,8	554,1	532,9	519,8	508,8	470,8	482,5	481,7	498,1	496,5	501,7
	b	100,0	98,3	94,5	92,2	90,2	83,5	85,6	85,4	88,3	88,1	89,0

a/ - liczba miejsc noclegowych /w tys./

b/ - procentowy wskaźnik stanu bazy w odniesieniu do roku najkorzystniejszego.

Źródło: Dane GUS

Jak wynika z Tab. 3 największą liczbą miejsc noclegowych dysponowały obiekty czasowo-wypoczynkowe 1977 r., a obiekty turystyczne w 1979 r.

W 1987 r. w porównaniu do tych "najlepszych" lat liczba miejsc noclegowych w obiektach czasowo-wypoczynkowych jest o 44% mniejsza, a w obiektach turystycznych o 14,7%. Dla ścisłości należy jednak przypomnieć, iż w latach 70-tych istniał obowiązek wynajmu kwater prywatnych /pokoi gościnnych/ poprzez hotele lub biura zakwaterowania, o czym przed chwilą pisano.

2. Podstawowe dane ilościowe o wykorzystaniu bazy noclegowej

Tab. 4.

Liczba osób korzystających oraz udzielonych noclegów w obiektach turystycznych

Obiekty	1980	1985	1986	1987
	w tysiącach			
1	2	3	4	5
KORZYSTAJĄCY Z NOCLEGÓW				
OGÓŁEM	12647	10737	11113	11254 ^{x/}
Hotele	5131	4992	5078	5293
Motele	193	280	277	258
Domy wycieczkowe, pensjonaty	2460	1932	1982	1978
Schroniska	298	296	306	303
Schroniska młodzieżowe.	963	770	853	900
Kempingi i pola biwak..	1115	1162	1265	1162
Pokoje gościnne	1958	800	884	901
Pozostałe obiekty	529	505	468	459

c.d. tab.4.

1	2	3	4	5
UDZIELONE NOCLEGI				
OGÓŁEM	48685	36186	36945	37551
Hotele	11848	11457	11466	11970
Motele	302	487	466	418
Domy wycieczkowe i pensjonaty	7788	6706	6656	6611
Schroniska	758	718	703	712
Schroniska młodzieżowe.	1674	1499	1670	1754
Kempingi i pola biwak..	4880	5305	5461	5045
Pokoje gościnne	19280	7677	8329	8805
Pozostałe obiekty	2155	2337	2194	2236

x/ dane częściowo szacunkowe

Źródło: Rocznik Statystyczny GUS 1988.

Dane z Tab. 4 wskazują, iż w porównaniu z 1980 r. zarówno liczba korzystających jak i udzielonych noclegów w obiektach turystycznych jest w 1987 r. mniejsza. Zadecydowały o tym przede wszystkim liczby dotyczące pokoi gościnnych - o czym już pisano.

Dane ilościowe dotyczące korzystających z noclegów i udzielonych noclegów w obiektach wczasowo-wypoczynkowych zawiera Tab.5.

Tab. 5.

Obiekty wczasowo-wypoczynkowe	1980	1985	1986	1987
	w tysiącach			
1	2	3	4	5
KORZYSTAJĄCY Z NOCLEGÓW				
OGÓŁEM	4328	3812	3995	3947
w tym:				
Fundusz Wczasów Pracown..	585	408	437	423
Związki zawodowe	179	111	120	103
Zakłady pracy	2711	2615	2703	2797

c.d. tab.5.

1	2	3	4	5
UDZIELONE NOCLEGI				
OGÓŁEM	51749	42218	42008	41981
w tym:				
Fundusz Wczasów Pracown...	8348	5519	5875	5662
Związki zawodowe	1986	1112	1227	1081
Zakłady Pracy	30606	27812	27862	28144

Źródło: Rocznik Statystyczny GUS 1988.

Jak wykazuje Tab. 5 liczba "ogółem" osób korzystających z obiektów wczasowo-wypoczynkowych była w 1987 r. mniejsza o 381 tys. w porównaniu z 1980 r. Jedynie w ośrodkach wypoczynkowych zakładów pracy wystąpił nieznaczny wzrost.

Również w odniesieniu do liczby udzielonych noclegów w obiektach wczasowo-wypoczynkowych stwierdza się pomiędzy 1980 i 1987 r. spadek w pozycji "ogółem" prawie o 9,8 mln. Miał on miejsce w bazie noclegowej każdego z wymienionych gestorów.

Obserwuje się przy tym spadek stopnia wykorzystania bazy noclegowej. Wynosił on w obiektach turystycznych w 1985 r. 53,3%, a w 1987 r. 52,8%. W obiektach zaś wczasowo-wypoczynkowych analogicznie 69% i 64,2%.

Próbie porównania uczestnictwa ludności Polski w turystyce a zwłaszcza pomiędzy najkorzystniejszym pod tym względem 1979r. a 1987r. zawiera Tab. 6.

Tab. 6.

Uczestnictwo ludności w turystyce i wypoczynku w latach 1970-1987

/w mln osób/

Lp.	Wyszczególnienie	1970	1977	1979	1980	1982	1983	1984	1985	1986	1987 ^{x/}	1987: 1986	1987: 1979
		w mln o s ó b										w %	
1.	Osoby korzystające z: obiektów turystycznych	10,1	12,6	13,0	12,6	9,2	11,0	11,0	10,7	11,1	11,3	101,8	86,9
2.	obiektów czasowo-wypoczynkowych	2,2	4,7	4,4	4,3	3,1	3,8	3,8	3,8	4,0	3,9	97,5	88,6
3.	kolonii i obozów /form wyjazdowych/	1,6	3,1	2,9	2,8	1,3	1,6	1,9	1,9	2,0	2,0	100,0	69,0
4.	uzdrowisk i sanatoriów	0,5	0,7	0,8	0,8	0,6	0,6	0,6	0,8	0,8	0,8	100,0	100,0
Ogółem:		14,4	21,1	21,1	20,5	14,2	17,0	17,3	17,2	17,9	18,0	104,1	84,0

x/ - dla 1987 r. dane częściowo szacunkowe, oparte na danych rzeczywistych za 9 m-cy tego roku

Źródło: dane GUS, opracow. KM i KF

Analizując Tab.6 stwierdzamy, że w porównaniu z 1979 r. uczestnictwo ludności Polski w turystyce było w 1987 r. o ^(14,7%) ~~13,1%~~ ~~13,1%~~ niższe. /Jest ono przy tym wyższe niż w 1986 r. o 4,1%/.

W obiektach turystycznych ten spadek wyraził się wielkością 13,1%, a w obiektach czasowo-wypoczynkowych 11,4%. Największy zaś wystąpił w odniesieniu do kolonii i obozów 31%. Budzi to szczególny niepokój. Dotyczy bowiem wypoczynku dzieci i młodzieży.

Należy również zwrócić uwagę, że z obiektów czasowo-wypoczynkowych korzystało w 1987 r. 3,9 mln osób, co stanowi tylko 10,5% ogółu ludności/. Jest to przy tym mniej o 800 tys. w porównaniu z 1977 r.

x x x

Do połowy lat 80-tych w literaturze przedmiotu jednym z najczęściej spotykanych sposobów klasyfikacji ruchu turystycznego był podział na turystykę pobytową /głównie wczasy różnego typu/, turystykę wycieczkową, oraz turystyczny ruch weekendowy /wypoczynek świąteczny, cotygodniowy wypoczynek po pracy/.

W badaniach GUS z 1985 r. wyraźniej zaakcentowano kryterium czasokresu trwania wyjazdu turystycznego zastosowawszy podział na:

- wyjazdy beznoclegowe
- wyjazdy sobotnio-niedzielne /weekendowe/ wymagające 1-2 noclegów
- wyjazdy wycieczkowe /4-6-dniowe/
- wyjazdy długoterminowe /7-dniowe i dłuższe/, zwane także urlopowo-wakacyjnymi lub wakacyjnymi.

/Powyższe badania dotyczą populacji w wieku powyżej 15 lat/.

Z wyjazdów beznoclegowych korzystało w 1985 r. 40,7% osób badanych, a w tym 2,4% korzystało z nich co najmniej raz w tygodniu lub częściej. Największy odsetek wyjeżdżał rzadziej niż raz w miesiącu /25,5% wyjeżdżających/, a więc były to wyjazdy sporadyczne.

Korzystanie z wyjazdów beznoclegowych było mocno zróżnicowane według podstawowych cech społeczno-demograficznych: znacznie częściej wyjeżdżali ludzie młodzi, w wieku do 24 lat, częściej mieszkańcy miast niż wsi, znacznie częściej osoby z wyższym wykształceniem w porównaniu z respondentami z wykształceniem podstawowym, pracownicy umysłowi w porównaniu z robotnikami a zwłaszcza rolnikami indywidualnymi, respondenci zaliczeni do wyższych grup dochodowych.

W wyjazdach weekendowych uczestniczyło w 1985 r. 29,2% respondentów, z tego 18,2% do 6 razy w roku, 7% 7-12 razy, 3% 13-24 razy i 1% 25-50 razy.

Najwięcej osób wyjeżdżało latem, następnie jesienią, dalej wiosną i najmniej zimą.

Zróżnicowanie uczestnictwa w tych wyjazdach według podstawowych grup społeczno-demograficznych było podobnie jak w wyjazdach beznoclegowych.

Z wyjazdów wycieczkowych /4-6 dniowych/ korzystało w 1985 r. 13,4%, z tego tylko w lecie wyjazdy te miały przeciętnie miejsce częściej niż raz w kwartale /5,3%/. Wiosną i jesienią intensywność tych wyjazdów wynosiła po 1,7 wyjazdu na kwartał, zimą zaś 1,4.

Przynależność do poszczególnych grup społeczno-demograficznych bardzo znacznie i znacznie różnicowała uczestnictwo w wyjazdach

wycieczkowych - podobnie jak w przypadku wyjazdów beznoclegowych i weekendowych. Najogólniej ujmując im niższy wiek tym większy odsetek wyjeżdżających, im wyższe wykształcenie tym więcej korzystających z wyjazdów, więcej wyjeżdżało mieszkańców miast niż wsi, pracowników umysłowych - zwłaszcza z wykształceniem wyższym, niż robotników, a zwłaszcza rolników.

Zdecydowaną większość wyjazdów wycieczkowych respondenci organizowali sobie prywatnie /86% ogółu wyjeżdżających/.

Dominowały wyjazdy na wieś /75%/. Popularnością cieszyły się też wyjazdy latem nad rzeki i jeziora oraz do lasu /38%/. Dość duży odsetek /20% latem/ wybierał również jako rejon docelowy duże ośrodki miejskie o walorach zabytkowych i krajoznawczych. /Odsetki nie sumują się do 100, gdyż te same osoby mogły korzystać z kilku rodzajów wyjazdów/.

Rocznik Statystyczny 1988 GUS zamieszcza dane umożliwiające porównanie uczestnictwa w turystyce wycieczkowej w latach 1980-1987. Zawiera je Tab. 7.

Tab. 7.

L A T A	Turystyka wycieczkowa					
	ogółem		kwalifikowana ^{x/}		zwykła	
	Wycieczki	uczest. w tys.	wycieczki	uczestn. w tys.	wycieczki	uczestn. w tys.
1980	255398	9010	88936	2336	166462	6674
1985	275805	9076	86609	2106	189196	6970
1986	280802	9416	82611	2117	198191	7299
1987	253318	7821	95737	2339	157581	5482

x/ Turystyka wymagająca specjalnego przygotowania kondycyjnego i umiejętności posługiwania się sprzętem turystycznym; dane dotyczą wycieczek i imprez specjalnych organizowanych przez PTTK.

Źródło: dane Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego.

Jak wynika z Tab.7 uczestnictwo w turystyce wycieczkowej "ogółem" było w 1987 r. znacznie mniejsze niż w latach 1980-1986. Jedynie w turystyce kwalifikowanej liczba osób z niej korzystającej jest o 3 tys. większa w porównaniu z 1980 r.

3. Uczestnictwo w wyjazdach urlopowo-wakacyjnych /długoterminowych/

Rozpatrywać będziemy wyjazdy urlopowo-wakacyjne tj. trwające co najmniej 7 dni w odniesieniu do osób w wieku powyżej 15 lat.

Źródłem danych będą reprezentatywne dla ludności Polski badania Ośrodka Badania Opinii Publicznej Polskiego Radia i Telewizji - w skrócie OBOP. Na zlecenie IT przeprowadził on analogiczne badania dotyczące 1987 r. Narzędzie badawcze opracował autor, który też dokonał obliczeń potrzebnych do analiz porównawczych z danymi z lat ubiegłych.

Odsetki w poszczególnych tabelach nie zawsze sumują się do 100, gdyż niekiedy dane były niepełne, osoby wypoczywające poza miejscem zamieszkania mogły też korzystać z więcej niż jedna organizacyjnej formy wyjazdu.

Ponadto w szczegółowych analizach z lat ubiegłych odsetki uczestniczących w krajowych wyjazdach według czynników różnicujących odnoszono do ogółu wyjeżdżających tak w kraju jak i za granicę. Dla porównywalności wyników w ten sam sposób zdecydowaliśmy się prezentować dane dotyczące 1987 r. - z braku możliwości dokonania odpowiednich przeliczeń dotyczących innych lat.

3.1. Ogólne dane o uczestnictwie w wyjazdach urlopowo-wakacyjnych

Dynamikę uczestnictwa w omawianych wyjazdach obrazuje Tabela 8.

Uczestnictwo w wyjazdach urlopowo-wakacyjnych /dane w %/

R O K												
1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1986	1987
39	37	38	36	37	33	37	34	29	32	40	36	31

Analizując Tab. 8 nietrudno dostrzec, że w żadnym z przedstawionych ~~na~~ Tab. 8 lat odsetek uczestniczących nie przekroczył 40% i nie spadł poniżej 30%. Wyjątek stanowi 1982 r., w którym ze względu na stan wojenny ograniczono wszelkie wyjazdy.

Spadek uczestnictwa w wyjazdach w drugiej połowie lat 80-tych ma niewątpliwie związek z kryzysową sytuacją w kraju. Trudno w tej chwili stwierdzić, czy ta spadkowa tendencja będzie mieć charakter trwalszy, czy też okaże się zjawiskiem przejściowym.

Niepokoić jednak musi niski odsetek uczestnictwa w wyjazdach w 1987 r.: o 8 punktów mniejszy w porównaniu z 1974 r. i o 9 punktów w porównaniu z 1984 r. Warto dla ścisłości wspomnieć, że przedstawione w Tab. 1 dane dotyczą populacji w wieku 15 i więcej lat.

Badania GUS o tego typu wyjazdach w 1984 r. objęły również osoby w wieku poniżej 15 lat. Stanowiły one 6% ogółu wyjeżdżających.

Z dużą więc dozą prawdopodobieństwa można przyjąć, że podane w badaniach OBOP odsetki korzystających z wyjazdów wzrosłyby o 4-6 punktów w wypadku uwzględnienia dodatkowo osób w wieku poniżej 15 lat.

Częstotliwość wyjazdów przedstawiono ~~ax~~ Tab. 9.

Tab. 9

Częstotliwość wyjazdów urlopowo-wakacyjnych /dane w %/

Wyjeżdżający	R O K		
	1979	1986	1987
1 raz	25	29	23
2 razy	8	5	6
3 i więcej razy		2	2
Ogółem :	33	36	31

Jak to wynika z Tab.9 procent wyjeżdżających więcej niż jeden raz jest ten sam w 1987 r. co w 1979 r., a w 1986 r. mniejszy o 1 punkt.

Analizując zaś uczestnictwo w omawianych wyjazdach nie tylko w układzie czasowym lecz i według kategorii społeczno-demograficznych i posługując się dostępnymi danymi odnośnie niektórych lat 70-tych i 80-tych, możnaby z dużą dozą prawdopodobieństwa sformułować następujące wnioski^x: wśród wyjeżdżających na wakacje lub urlop przeważają kobiety /przeciętnie o 4% więcej niż mężczyźni/, osoby z najmłodszych grup wiekowych /do 24 lat/, osoby o najwyższym poziomie wykształcenia /ściśła korelacja dodatnia - im wyższe wykształcenie, tym większy odsetek korzystających z wyjazdów/, ludzie należący do kategorii pracowników umysłowych /ściśła współzależność dodatnia: im wyższe kwalifikacje zawodowe tym większy procent wyjeżdżających/, oraz osoby z miast liczących ponad 100 tys. mieszkańców. Najrzadziej zaś uczestniczą osoby z najstarszych grup wiekowych, o niskim poziomie wykształcenia oraz mieszkańcy wsi - w tym szczególnie

^x ---
Por. Tab. od 25 do 34.

rolnicy indywidualni/ 3% wyjeżdżających w grupie rolników indywidualnych w 1974 r. i 5% w 1987 r./.

Występowała również zależność dodatnia pomiędzy samooceną poziomu zamożności respondentów a udziałem w wyjazdach: im lepsza sytuacja materialna tym większy odsetek spędzających urlop czy wakacje poza miejscem zamieszkania.

Obrazuje to Tab. 10.

Tab. 10.

Uczestnictwo w wyjazdach urlopowo-wakacyjnych
według samooceny sytuacji materialnej

/dane w %/

Rok	Wyjeżdżają- cy ogółem	Sytuacja materialna		
		bardzo dobra i całkiem niezła	znośna, średnia	nienajlepsza, i zła
1979	33	42	32	19
1987	31	42	33	23

Spośród osób określających sytuację materialną własną i rodziny jako bardzo dobrą i całkiem niezłą wyjeżdżało około 2 razy więcej respondentów w porównaniu z oświadczającymi, że znajdują się w sytuacji nienajlepszej i złej.

Coraz większą rolę - jak można przypuszczać - odgrywać będzie komercjalizacja usług turystycznych.

Przykładowo warto zwrócić uwagę, że średnia cena 14-dniowych wczasów wynosiła w 1981 r. 2,5 - 3,5 tys. zł, w 1985 r. 12-16 tys. zł, w 1987 r. 16-20 tys. zł, w 1988 r. 20-30 tys. zł od osoby. Przewidywana zaś cena w 1989 r. ma wynieść ok. 60 tys. zł.

Wzrost wynagrodzeń z reguły nie nadążał za wzrostem cen.

na wczasy
Dofinansowywanie wyjazdów z funduszu spożycia zbiorowego, które otrzymywała zdecydowana większość wyjeżdżających sprawiało,

że w latach 70-tych wydatki związane z wczasami zwykle nie przekraczały przeciętnych możliwości finansowych wypoczywających. Niekiedy wydatki te były nawet niższe od wydatków przeznaczanych na prowadzenie gospodarstwa domowego w ciągu 2 tygodni. Z dużą dozą prawdopodobieństwa można więc przyjąć, iż powyższe zjawiska stanowią jeden z czynników zarysowującego się spadku popularności wczasów zorganizowanych przez zakłady pracy itp. instytucje.

Korzystało z nich w 1979 r. 42% ogółu spędzających urlopy lub wakacje poza miejscem zamieszkania, w 1983 r. 40%, a w 1987 r. 34%.

x x x

W naszych rozważaniach stwierdzono już, że uczestnictwo w wyjazdach urlopowo-wakacyjnych w ujęciu "ogółem" przejawia ostatnio tendencję spadkową. Rodzi się w związku z tym pytanie, czy dotyczy ona w jednakowym stopniu wszystkich grup społeczno-demograficznych.

Tab. 11 dowodzi, że w latach 1974-²187 r. dynamika uczestnictwa w omawianych wyjazdach rozpatrywana według przynależności do grup społeczno-zawodowych była znacznie zróżnicowana.

Analizując Tab. 11 dostrzegamy, iż udział w wyjazdach rolników i robotników był w badanych latach względnie stabilny. Zwraca natomiast uwagę sukcesywny i znaczny spadek odsetka wyjeżdżających w grupie pracowników umysłowych: o 12 punktów pomiędzy 1974 a 1987 r.

Tab. 11.

Uczestnictwo w wyjazdach urlopowo-wakacyjnych według
przynależności społeczno-zawodowej

/dane w %/

Rok	Kategoria społeczno-zawodowa			
	rolnik indywidualny	robotnik niewykwalifikowany	robotnik wykwalifikowany	pracownik umysłowy z wyższym i bez wyższego wykształcenia
1974	3	22	35	62
1975	3	21	35	59
1987	5	21	31	50

Wśród przyczyn tego regresu - jak można przypuszczać - dużą rolę odegrały następujące zjawiska:

W związku z zarysowującym się i narastającym kryzysem gospodarczym następowało od drugiej połowy lat 70-tych pogarszanie się sytuacji materialnej dużej części społeczeństwa, potęgowane w ostatnich latach inflacją.

Miał wprowadzić miejsce wzrost wynagrodzeń, lecz był on w sferze produkcji materialnej szybszy i relatywnie większy w porównaniu ze sferą nieprodukcyjną. W sferze produkcji materialnej znajduje zatrudnienie zdecydowana większość robotników, a w sferze nieprodukcyjnej, "budżetowej" znaczna część pracowników umysłowych - których mocniej dotknęło obniżanie się materialnego poziomu życia /np. szkolnictwo, służba zdrowia/.

Ponadto z "najtańszego" sposobu spędzania urlopu, wakacji poza miejscem zamieszkania jakim jest pobyt u rodziny lub znajomych korzystali przede wszystkim robotnicy /w 1987 r. 42% w tej grupie zawodowej - w tym 57% niewykwalifikowanych, a spośród

pracowników umysłowych 26% - w tym 18% z wyższym wykształceniem. Od lat zresztą wyjazd do rodziny cieszy się wśród robotników - zwłaszcza niewykwalifikowanych - podobną popularnością.

x x x

Wśród respondentów nie pracujących zawodowo wyjeżdżało w 1987 r.:

- uczniów i studentów	57 %
- gospodyń domowych	29 %
- emerytów i rencistów	21 %

x x x

Od lat zdecydowana większość wyjazdów przypadała na miesiące letnie. W 1987 r. spośród ogółu spędzających urlop lub wakacje poza miejscem zamieszkania wyjechało w czerwcu, lipcu i sierpniu 82%, w jesieni /wrzesień, październik, listopad/ 10%, zimą /grudzień, styczeń, luty/ 4%, a na wiosnę /marzec, kwiecień, maj/ również 4%.

x x x

Największy odsetek badanych wyjeżdżał z rodziną /w 1979 r. 68%, w 1987 r. 72%/. Z samotnych wyjazdów korzystało analogicznie 17% i 14%, a wyjeżdżających z innymi osobami po 15%.

x x x

Podobnie jak w ubiegłych latach tak i w 1987 r. ruchliwość przestrzenna w czasie pobytu urlopowo-wakacyjnego poza miejscem zamieszkania była niewielka. Świadczą o tym dane z Tab. 12.

Uczestnictwo w wyjazdach urlopowo-wakacyjnych
według ruchliwości przestrzennej

Charakter wypoczynku	Wyjeżdżający ogółem
	100
stacjonarny	73
wędrowski	10
stacjonarno-wędrowski	16

x x x

Rozpatrując rejonizację wyjazdów według stref krajobrazowych stwierdzamy, że preferowane były wyjazdy nad morze i w góry.

W strefie nadmorskiej wypoczywało w 1979 r. 25% ogółu wyjeżdżających a w 1987 r. 28%. W strefie górskiej analogicznie 27% i 21%. W strefie pojeziernej w 1979 r. wyjechało 16%. W 1987 r. w tej strefie oraz nad rzekami wypoczywało ponad 20%.

Należy zwrócić uwagę, iż strefa nadmorska stanowi w skali kraju niespełna 5% obszarów z walorami wypoczynkowymi I, II i III kategorii, a przebywała tam w 1979 r. 1/4 ogółu wyjeżdżających. W 1987 r. zaś o 3% nawet więcej. Mamy więc tu do czynienia z bardzo dużą koncentracją uczestnictwa w omawianych wyjazdach.

Mimo iż popularność strefy górskiej jest również bardzo duża, to jednak dysponuje ona 12% obszarów z walorami wypoczynkowymi I, II i III kategorii. Nie oznacza to jednak braku "zatłoczenia" turystycznego. Strefa ta bowiem stanowi cel ^{licznych} wyjazdów świątecznych oraz wycieczek krajoznawczych.

W strefie pojeziernej znajduje się 27% całości obszarów z wymienionymi wyżej walorami wypoczynkowymi. Wprawdzie w części tej strefy /np. Jeziora Mazurskie/ mamy do czynienia również z dużym "zagęszczeniem" turystów, w sumie jednak te tereny w największym stopniu mogą być wykorzystane przez osoby pragnące wypoczywać z dala od licznych rzesz wczasowiczów i wycieczkowiczów.

x x x

Przyczyny rezygnacji z wyjazdów urlopowo-wakacyjnych były różne. Potwierdzeniem tego faktu są dane w Tab. 13.

Tab. 13.

Najważniejsze przyczyny uniemożliwiające wyjazdy
urlopowo-wakacyjne

/Respondenci mogli podać więcej niż jedną przyczynę/

/dane w %/

Przyczyny	R o k			
	1979	1982	1983	1986
Nie mogłem/am/ zostawić domu, rodziny bez opieki	53	44	43	41
Nie mogłem/am/ zostawić gospodarstwa rolnego bez opieki	23	20	22	.
Nie mogłem/am/ pozwolić sobie na wyjazd ze względów finansowych	23	32	30	26
Nie wyjechałem/am/, bo: jestem w podeszłym wieku, mój stan zdrowia nie pozwolił mi wyjechać lub wypadki losowe	10	9	8	.
Nie miałem/am/ ochoty, nie jest mi to potrzebne	11	11	16	8

Analizując Tab. 13 stwierdzamy, że najczęściej podawane przyczyny uniemożliwiające wyjazd związane są z domem, rodziną, gospodarstwem rolnym.

4. Organizacyjne formy wyjazdów urlopowo-wakacyjnych

4.1. Podział na organizacyjne formy wyjazdów.

Dla przejrzystości rozważań rozróżniamy będziemy dwie podstawowe formy organizacyjne wyjazdów urlopowo-wakacyjnych: wyjazdy zorganizowane /instytucjonalnie/ oraz wyjazdy samodzielne /indywidualne, prywatne/. Większość badanych organizowała od lat samodzielnie swe wyjazdy urlopowo-wakacyjne - przeciętnie 55% ogółu wyjeżdżających.

Do wyjazdów zorganizowanych /instytucjonalnie/, zalicza się pobyt na wszelkiego typu wczasach /zakładowych, FWP, przedsiębiorstw turystycznych, organizacji itp./ oraz pobyt na obozach, koloniach oraz trwających ponad 7 dni wycieczkach - jeśli ich organizatorami był zakład pracy, instytucja, przedsiębiorstwo, szkoła itp. a nie indywidualny turysta lub grupa turystów. Przebywający na wczasach stanowili w 1976 r. 90% a w 1987 r. 80% ogółu korzystających ze zorganizowanej formy wyjazdu. Pozostałe zaś odsetki to korzystający z pobytu na koloniach, obozach itp.

Do wyjazdów samodzielnych zaliczać będziemy wyjazdy, których organizatorem jest w całości lub w przeważającej mierze turysta lub grupa turystów.

Wyjazdy samodzielne podzielono na dwa rodzaje:

- pobyt u rodziny lub znajomych /ok. dwie trzecie wyjeżdżających samodzielnie/,
- inne wyjazdy samodzielne, obejmujące indywidualny pobyt na biwaku, kempingu, w kwaterze prywatnej, wędrówki /np. piesze, samochodem, kolarskie/, spływy, żeglowne itp.

Respondentom samodzielnie wyjeżdżającym w 1987 r. zadano pytanie dotyczące powodów preferowania tej formy wyjazdów.

Odpowiedzi zawiera Tab. 14.

Tab. 14.

Najczęściej wymieniane powody preferowania
wyjazdów samodzielnie organizowanych w 1987 r.

/Respondenci mogli podać więcej niż jeden powód/

/dane w %/

Wyjazd ten był tańszy, niż każdy inny, a więc ze względów finansowych	26
Od wielu lat tak wypoczywam i przyzwyczaiłem/am/ się	18
Tylko taka forma wyjazdu odpowiada mi	17
Aby pomóc rodzinie lub znajomym w różnego typu pracach	15
Namówiono mnie na ten wyjazd, a więc m.in. ze względów towarzyskich	9
Brak skierowania na wczasy i możliwości załatwienia sobie wyjazdu w innej formie	8

Najczęściej stwierdzano, że o preferencjach samodzielnego wyjazdu zdecydowały względy finansowe /26% odpowiedzi/ oraz przyzwyczajenie i chęć wypoczyniania tylko w takiej formie /35% odpowiedzi/.

15% odpowiedzi dotyczyło udzielania pomocy rodzinie, znajomym w różnego typu pracach. W związku z tym zapytano osoby udzielające takiej pomocy w jakim stopniu pomoc ta ograniczała im możliwości wypoczynku.

Uzyskano następujące odpowiedzi:

Tab. 15.

Pomoc w pracach rodzinie lub znajomym w czasie
wyjazdu urlopowo-wakacyjnego w 1987 r.,
a możliwości wypoczynku

/dane w %/

Pomoc ograniczała wypoczynek: bardzo	3
częściowo	43
zupełnie nie	52
brak danych	2

4.2. *Struktura wyjazdów według ich form organizacyjnych i kategorii społeczno-demograficznych.*

Strukturę uczestniczenia w wyjazdach według ich form organizacyjnych oraz wieku badanych przedstawiono w Tab. 16.

Tab. 16.

Uczestnictwo w wyjazdach urlopowo-wakacyjnych w 1987 r.

według ich form organizacyjnych oraz wieku badanych

/dane w %/

Wiek	Wyjeżdżający ogółem	Forma wyjazdu			
		Razem	Wyjazdy zorganizowane	Pobyty u rodziny lub znajomych	Inne wyjazdy samodzielne
16-19 lat	53	100	48	31	37
20-24 lata	43	100	41	24	26
25-29 lat	27	100	39	43	18
30-39 lat	38	100	46	35	16
40-49 lat	31	100	41	31	16
50-59 lat	26	100	43	35	10
60 i więcej lat	18	100	40	33	17
OGÓŁEM	31	100	43	34	19

Omawiając w poprzednim rozdziale uczestnictwo w wyjazdach według wieku stwierdziliśmy istnienie pewnej ogólnej i powtarzającej się prawidłowości: im niższa grupa wiekowa, tym większy odsetek wyjeżdżających.

Przy szczegółowej analizie dostrzegamy jednak, iż nie odnosi się to do osób w wieku 25-29 lat, spośród których wyjeżdżali mniej niż w dwu następnych "starszych" przedziałach wiekowych.

Jak można domniemywać zjawisko to jest spowodowane wydatkami i czynnościami organizacyjnymi związanymi z "pierwszą fazą" małżeństwa, urządzeniem mieszkania, opieką nad dziećmi w wieku niemowlęcym /"nie mogłem zostawić domu, rodziny bez opieki"/ -

początkowym okresem pracy zawodowej i relatywnie niższymi zarobkami.

W tej grupie /25-29 lat/ występuje też najwyższy odsetek korzystających w czasie wyjazdu z pobytu u rodziny /43%/, co może być potwierdzeniem powyższej hipotezy.

W dwu najniższych grupach wiekowych /16-19 i 20-24 lata/ odsetek przebywających u rodziny, znajomych jest w porównaniu z innymi grupami wiekowymi najniższy. Najwyższy natomiast w odniesieniu do "innych wyjazdów samodzielnych".

Przyjrzyjmy się teraz jaki wpływ na korzystanie z poszczególnych form organizacyjnych wyjazdu ma poziom wykształcenia.

Mówi o tym Tab. 17.

Tab. 17.

Uczestnictwo w wyjazdach urlopowo-wakacyjnych
w 1987 r. według ich form organizacyjnych oraz
poziomu wykształcenia

/dane w %/

Wykształcenie	Ogółem wyjeżdżający	Ra- zem	Wyjazdy zorgani- zowane	Pobyt u rodziny lub zna- jomych	Inne wy- jazdy sa- modziel- ne
Podstawowe /pełne i niepełne/	18	100	37	40	15
Zasadnicze zawodowe lub niepełne średn.	31	100	39	38	23
Średnie	43	100	47	31	14
Niepełne wyższe /w tym szkoły poma- turalne/	62	100	45	30	12
Wyższe	65	100	58	15	28
OGÓŁEM	31	100	43	34	19

Analizując dane z Tab. 17 możemy stwierdzić, iż wśród korzystających z "wyjazdów zorganizowanych" mamy do czynienia z dodatnią współzależnością: im wyższy poziom wykształcenia, tym

większy odsetek wyjeżdżających. Nieznaczne tylko załamanie występuje w odniesieniu do osób z niepełnym wyższym wykształceniem. Ujemna natomiast zależność występuje w odniesieniu do korzystających z pobytu u rodziny. Odsetek wyjeżdżających w tej formie maleje w miarę wzrostu wykształcenia. Rozpiętość przy tym jest znaczna: 40% korzystających z tej gościny spośród badanych z wykształceniem podstawowym i 15% z wyższym.

Wydaje się, że wśród przyczyn tego zjawiska jedną z ważniejszych jest odmiennosć tradycji oraz środowiskowych wzorów spędzania urlopów czy wakacji poza miejscem zamieszkania.

Jeśli chodzi o "inne wyjazdy samodzielne", korelację dodatnią zakłóca niski odsetek wyjeżdżających spośród legitymujących się wykształceniem średnim i niepełnym wyższym, przy stosunkowo wysokich odsetkach uczestniczenia ich w wyjazdach zorganizowanych.

Być może odstrasza ich prymitywniejszy często sposób bytowania w czasie tego typu wyjazdów /kemping, biwak/, "niespodzianki" czy kłopoty z zakwaterowaniem, z jakością usług noclegowych, trudności z zapewnieniem wyżywienia itp. Przedkładają natomiast zapewnione z góry na cały okres zakwaterowanie, regularne posiłki, ustalony - choć może mniej atrakcyjny - program pobytu. Wydaje się też, że osoby ze średnim a także z wyższym wykształceniem mają łatwiejszy dostęp do skierowań na wczasy.

Dane o uczestnictwie w omawianych wyjazdach rozpatrywane według organizacyjnych form wyjazdów oraz kategorii społeczno-zawodowych przedstawiały się w 1987 r. następująco:

Tab. 18.

Uczestnictwo w wyjazdach urlopowo-wakacyjnych
w 1987 r. według ich form organizacyjnych oraz
przynależności społeczno-zawodowej

/dane w %/

Grupa społeczno- -zawodowa	Wyjeżdżający ogółem	Forma wyjazdu			
		Ra- zem	Wyjazdy zorgani- zowane	Pobyt u rodziny lub zna- jomych	Inne wy- jazdy sa- modzielne
Rolnicy indywi- dualni	5	100	24	29	12
Robotnicy niewy- kwalifikowani	21	100	29	57	5
Robotnicy wykwa- lifikowani	31	100	40	39	20
Pracownicy umysło- wi bez wyższego wy- kształcenia	45	100	48	30	15
Pracownicy umysło- wi z wyższym wy- kształceniem	64	100	55	18	27
OGÓŁEM	31	100	43	34	19

Analizując Tab. 18 wróćmy na chwilę do rubryki "Wyjeżdżający ogółem". Występuje tu ogromna rozpiętość pomiędzy uczestnictwem w wyjazdach rolników indywidualnych a należących do pozostałych grup zawodowych.

Na ten stan rzeczy składa się wiele przyczyn. Przede wszystkim specyfika pracy w rolnictwie indywidualnym. Konieczność codziennej opieki nad gospodarstwem poważnie utrudnia lub wręcz uniemożliwia dłuższy wyjazd. W mniejszym stopniu rozwinięte są potrzeby wyjazdów urlopowo-wakacyjnych oraz tradycje i wzory środowiskowe. Trudniej również uzyskać skierowania na wczasy.

Analizując wyjazdy osób należących do grup poza rolnictwem

indywidualnym dostrzegamy, że w "wyjazdach zorganizowanych" istnieje ścisła zależność dodatnia: uczestnictwo wzrasta w zależności od kwalifikacji zawodowych /robotnicy niewykwalifikowani oraz wykwalifikowani, pracownicy umysłowi wg poziomu wykształcenia/.

Odwrotna zależność występuje w odniesieniu do korzystających z pobytu u rodziny; im niższe kwalifikacje, tym więcej korzystających.

Warto przy tym zwrócić uwagę na bardzo wysoki odsetek /57%/ wyjeżdżających do rodziny wśród robotników niewykwalifikowanych i na bardzo niski pracowników umysłowych z wyższym wykształceniem /18%/.

I tu również - jak można przypuszczać - odgrywają m.in. rolę tradycje i wzory środowiskowe wypoczynku urlopowo-wakacyjnego.

Rozpatrując udział w "innych wyjazdach samodzielnych" dostrzegamy, że korelację dodatnią według poziomu kwalifikacji zakłóca niski udział w tego rodzaju wyjazdach pracowników umysłowych bez wyższego wykształcenia /pomijamy tu rolników indywidualnych, których kwalifikacje zawodowe mogą być różne/.

Ponieważ istnieje związek pomiędzy poziomem wykształcenia a przynależnością społeczno-zawodową, przyczyny tego "zakłócenia" wydają się podobne do opisywanych przed chwilą w analizie dotyczącej zróżnicowania innych wyjazdów samodzielnych według wykształcenia.

x x x

Uczestnictwo w omawianych wyjazdach według ich formy organizacyjnej oraz miejscowości zamieszkania ilustruje Tab. 19.

Tab. 19.

Uczestnictwo w wyjazdach urlopowo-wakacyjnych w 1987 r.
według ich formy organizacyjnej oraz miejscowości
zamieszkania

/dane w %/

Miejscowość zamieszkania	Ogółem wyjeżdżający	Forma wyjazdu			
		Ra- zem	Wyjazdy zorgani- zowane	Pobyt u rodziny lub zna- jomych	Inne wy- jazdy samo- dzielne
wieś	12	100	33	46	12
miasta do 20 tys. mieszkań- ców	28	100	42	35	21
miasta 20-100 tys. mieszkańców	43	100	44	29	16
miasta ponad 100 tys. mieszkańców	49	100	46	27	22
OGÓŁEM	31	100	43	34	19

Jak wynika z Tab. 19 istnieje ścisła współzależność dodat-
nia w odniesieniu do "wyjazdów zorganizowanych" /im większa
miejscowość, tym większy odsetek wyjeżdżających/ i odwrotna,
ujemna w odniesieniu do pobytu u rodziny lub znajomych /im wię-
ksza miejscowość tym mniej korzystających z tego rodzaju wypo-
czynku wyjazdowego/.

I w tym wypadku możnaby skomentować te układy w sposób
podobny jak w poprzednich dwu analizach: rola tradycji i wzorów
środowiskowych.

W "innych wyjazdach samodzielnych" korelacja dodatnia wystę-
puje tylko między uczestnictwem mieszkańców wsi, miast liczących
do 20 tys. mieszkańców i ponad 100 tys.

x x x

Korelując uczestnictwo według organizacyjnych form wyjazdu z samooceną sytuacji materialnej badanych uzyskujemy następujące dane:

Tab. 20.

Uczestnictwo w wyjazdach urlopowo-wakacyjnych w 1987 r. według ich form organizacyjnych oraz według samooceny sytuacji materialnej

/dane w %/

Sytuacja materialna	Forma wyjazdu			
	Razem	Wyjazdy zorganizowane	Pobyty u rodziny lub znajomych	inne wyjazdy samodzielne
bardzo dobra i całkiem niezła	100	32	26	24
znośna, średnia	100	46	34	19
nienajlepsza i zła	100	41	36	15
OGÓŁEM	100	43	34	19

Analiza Tab. 20 wykazuje istnienie ścisłej zależności ujemnej wśród korzystających z pobytu u rodziny. Im słabsza sytuacja materialna tym większy odsetek wyjeżdżających do rodziny lub znajomych.

Odwrotnie dzieje się w odniesieniu do "innych wyjazdów samodzielnych". Największy odsetek /24%/ występuje wśród określających swą sytuację materialną jako bardzo dobrą i całkiem niezłą, najmniejszy /15%/ jako nienajlepszą i złą.

Jeśli zaś chodzi o "wyjazdy zorganizowane" najwięcej korzysta z nich respondentów znajdujących się w średniej sytuacji materialnej.

x x x

Osobom wyjeżdżającym na urlop lub wakacje zadano pytanie dotyczące oceny poniesionych w związku z tym wyjazdem wydatków.

Wyniki prezentujemy ~~na~~ Tab. 21.

Tab. 21.

Samooceń wysokości wydatków poniesionych w 1987 r.
w związku z wyjazdem urlopowo-wakacyjnym ~~według~~ *według*
formy wyjazdu

/dane w %/

Wydatki	Wyjeżdżający ogółem	Wyjazdy Wyja- zdy zorgani- zowane	Pobyt u ro- dziny, zna- jomych	Inne samo- dzielne wyjazdy
	100	100	100	100
bardzo duże	13	15	6	13
dość duże	32	41	21	37
niezbyt wielkie	39	34	48	41
bardzo małe	14	8	23	8
trudno powie- dzieć	2	3	2	2

Spośród ogółu wyjeżdżających 45% oceniło wydatki poniesione w związku z wyjazdem jako bardzo duże i dość duże, 53% jako niezbyt wielkie i bardzo małe.

Istotne różnice dostrzeżemy analizując wysokość wydatków według organizacyjnych form wyjazdu.

Zgodnie z oczekiwaniami "najtańszy" był pobyt u rodziny i znajomych: 71% korzystających z tego sposobu wypoczynku orzekło iż poniesione wydatki były niezbyt wielkie i bardzo małe.

Porównanie oceny wysokości wydatków poniesionych w związku z "wyjazdami zorganizowanymi" a "innymi wyjazdami samodzielnymi" /bez wliczania pobytu u rodziny/ wypada na niekorzyść wyjazdów zorganizowanych. Wśród respondentów bowiem wyjeżdżających

w formie zorganizowanej 42% orzekło, iż wydatki były niezbyt wielkie i bardzo małe, podczas gdy wśród korzystających z "innych wyjazdów" samodzielnych" analogicznie 49%.

W odczuciach więc badanych "inne samodzielne wyjazdy" są tańsze od "zorganizowanych wyjazdów" na wczasy czy różnego typu obozy. Takie odczucia należy jednak przyjąć z pewnym zastrzeżeniem. Być może bowiem nie brano pod uwagę refundacji z zakładowych funduszków socjalnych, które wypłaca się prawie wszystkim korzystającym z wyjazdów zorganizowanych lecz dopiero po powrocie, a często z dość znacznym nawetóźnieniem. Część respondentów mogła więc nie uwzględnić uzyskanego dofinansowania.

x x x

Zgodnie z przewidywaniami najmniejszą ruchliwość przestrzenną przejawiały osoby korzystające z pobytu u rodziny, największą korzystający z "innych wyjazdów samodzielnych". Mówi o tym

Tab. 22.

Tab. 22.

Uczestnictwo w wyjazdach urlopowo-wakacyjnych w 1987 r. według ich form organizacyjnych oraz ruchliwości przestrzennej

/dane w %/

Charakter wypoczynku	Wyjeżdżający ogółem	Forma wyjazdu		
		wyjazdy zorganizowane	pobyt u rodziny lub znajomych	inne wyjazdy samodzielne
	100	100	100	100
stacjonarny	73	75	83	57
wędrowski	10	9	7	17
stacjonarno-wędrowski	16	16	10	26

Kończąc rozważania o organizacyjnych formach wyjazdów urlopowo-wakacyjnych warto zastanowić się z jakiej formy respondentów korzystaliby najchętniej.

W związku z tym zwrócono się z pytaniem: "Gdyby miał/a/ Pan/i/ możliwości finansowe i organizacyjne swobodnego wyboru wypoczynku urlopowo-wakacyjnego w kraju, to jaką formę by Pan/i/ wybrał/a/?"

Odpowiedzi zawiera Tab. 23.

Tab. 23.

Uczestnictwo w zrealizowanych w 1987 r. wyjazdach urlopowo-wakacyjnych według ich organizacyjnej formy a aspiracje respondentów

/dane w %/

Wyjazdy	Forma wyjazdu		
	Wyjazdy zorganizowane	Pobyty u rodziny lub znajomych	Inne wyjazdy samodzielne
zrealizowane	43	34	19
pożądane ^{x/}	39	18	39

x/ Wśród wyjazdów pożądanych respondentów ponadto odpowiedzieli się: "różne formy" 2%, "trudno powiedzieć" 2%.

Dane z Tab. 23 wskazują na istotne różnice pomiędzy zrealizowanymi a pożądanymi formami wyjazdów. Respondenci najchętniej i w równej mierze /po 39%/ korzystaliby z "wyjazdów zorganizowanych" i "innych wyjazdów samodzielnych". Wyjazdy zaś do rodziny okazały się najmniej przez nich pożądaną formą wypoczynku urlopowo-wakacyjnego poza miejscem zamieszkania.

5. Kultura wypoczynku

Do respondentów korzystających z wyjazdów urlopowo-wakacyjnych w 1987 r. zwrócono się z następującym pytaniem: "W jaki sposób spędzał/a/ Pan/i/ czas, czym się Pan/i/ głównie zajmował/a/ podczas swojego najdłuższego wyjazdu wypoczynkowego ? /Prosimy wskazać nie więcej niż 3 odpowiedzi/.

Wyniki obrazuje Tab. 24 - uszeregowane w kolejności od najczęściej do najrzadziej wymienianych odpowiedzi.

Tab. 24.

Sposoby wypoczynku w czasie krajowego wyjazdu
urlopowo-wakacyjnego w 1987 r.

/dane w %/

Lp.	Sposoby spędzania czasu	Wyjazdy zrealizowane
1	2	3
1.	spokojnie odpoczywałem/am/, wysypiałem/am/ się, chodziłem/am/ na krótkie spacery	42
2.	poświęcałem/am/ dużo czasu rodzinie, bliskim osobom	36
3.	cieszyłem/am/ się przyrodą, poznawałem/am/ nowe krajobrazy	29
4.	starałem/am/ się przebywać w ciszy i spokoju z dala od ludzi	21
5.	starałem/am/ się poznać zabytki i architekturę danego regionu	20
6.	pomagałem/am/ rodzinie, znajomym w różnego typu pracach	16
7.	poświęcałem/am/ czas na uprawianie ulubionych zajęć wakacyjnych /np. wędkarstwo, grzybobranie/	16

1	2	3
8.	poświęcałem/am/ czas życia towarzyskiemu i rozrywkom /np. dyskoteka, dancing, kawiarnia/	14
9.	odbywałem/am/ długie wycieczki /np. piesze, rowerowe/ chodziłem/am/ po górach	13
10.	starąłem/am/ się poprawić swoją sprawność fizyczną	12
11.	dbałem/am/ o poprawę stanu zdrowia /np. kuracja klimatyczna, zabiegi rehabilitacyjne, wodolecznictwo/	9
12.	uprawiałem ulubiony sport /np. żeglarstwo, kajakerstwo, narciarstwo, pływanie, jazda konna/	8
13.	brałem/am/ udział w imprezach kulturalnych	5
14.	łączyłem/am/ wypoczynek z zarabianiem pieniędzy	5
15.	zdobywałem/am/ nową wiedzę i kwalifikacje /np. wczasy z nauką języków obcych, kurs samochodowy/	4
16.	spędzałem/am/ czas w inny sposób	3
17.	trudno powiedzieć	1

Jak wykazują dane w Tab. 24 wbrew szeroko zalecanemu wzorcowi aktywnego wypoczynku preferowano przede wszystkim wypoczynek bierny - 42% odpowiedzi "wysypiałem się, spokojnie odpoczywałem".. Na drugim miejscu wymieniano spędzanie czasu z rodziną, bliskimi osobami - 36%. Na 3-cim miejscu "cieszyłem się przyrodą..." /29%/, na 4-tym spędzanie czasu w ciszy i spokoju z dala od ludzi /21%/. Na dalszych kolejno miejscach figuruje poznawanie regionu, pomoc rodzinie lub znajomym w różnego typu pracach, zajęcia hobbystyczne /wędkarstwo, grzybobranie/, rozrywki i życie towarzyskie.

Dopiero na 9, 10 i 12 miejscu znajdują się sposoby wypoczynku związane w sposób jednoznaczny z aktywnością fizyczną.

6. Uwagi końcowe

Ujmując najogólniej - udział w omawianych wyjazdach oraz wybór ich formy zależy od stopnia rozwoju potrzeb w zakresie turystyki i możliwości ich zaspokojenia.

Wśród czynników kształtujących potrzeby wypoczynku poza miejscem zamieszkania znajdują się takie jak tradycje, oddziaływanie wychowawcze rodziny, szkoły, grup rówieśniczych, wpływ środków masowej informacji, mody.

Tak np. z dużym prawdopodobieństwem można przyjąć, że środowiskowe wzory wykorzystania urlopu, tradycje i moda spowodowały, iż znacznie większy odsetek korzystał z wyjazdów i świadomie wybierał ich formę w grupie osób posiadających wyższe wykształcenie i studiujących - w porównaniu z należącymi do grup o niskim wykształceniu.

~~Temu~~ także można m.in. przypisać większe uczestnictwo w turystyce osób zatrudnionych na stanowiskach nierobotniczych.

Nie trudno też domniemywać, że mała aktywność turystyczna członków gospodarstw domowych powiązanych z rolnictwem indywidualnym ma swe źródło nie tylko w specyfice i rytmie pracy tego typu gospodarstwa, lecz także w braku tradycji wypoczynku poza miejscem zamieszkania.

Możliwości zaspokojenia potrzeb turystycznych zależą od różnych uwarunkowań.

Jednym z bardzo ważnych - jak można wnioskować - jest poziom zamożności.

W wyjazdach urlopowo-wakacyjnych w 1987 r. odsetek respondentów wyjeżdżających spośród określających swą sytuację materialną jako bardzo dobrą i całkiem niezłą był prawie dwukrotnie wyższy w porównaniu ze znajdującymi się w sytuacji nienajlepszej i złej.

Można przypuszczać, że w związku z coraz powszechniejszą komercjalizacją usług turystycznych znaczenie tego czynnika będzie wzrastać.

Nie mniej ważnym problemem są pozaekonomiczne przyczyny uniemożliwiające wyjazdy - takie jak niemożność pozostawienia domu, rodziny bez opieki, generalne porządki i remontowanie mieszkań. Jak już wspomniano na tę przyczynę "padło" w 1979 r. 53% odpowiedzi, a w 1986 r. 41%.

Wśród innych czynników warunkujących zaspokojenie potrzeb w zakresie turystyki warto zwrócić uwagę na dostępność różnych form wyjazdów urlopowych. Obok wspomnianej już specyfiki gospodarstw chłopskich należy podkreślić, iż dostęp członków tych gospodarstw do innych niż pobyt u rodzin form turystyki jest znacznie trudniejszy w porównaniu z pracującymi w gospodarce społecznej - szczególnie w odniesieniu do zatrudnionych na stanowiskach nierobotniczych. Trudniejszy również dostęp mają mieszkańcy małych miejscowości w porównaniu z mieszkańcami dużych miast.

Istnieje również - jak można domniemywać - specyfika w grupie gospodarstw emerytów i rencistów. Mimo istniejących niekiedy możliwości finansowych i organizacyjnych część członków tej grupy nie wyjeżdża ze względu na stan zdrowia lub zaawansowany wiek.

Można się jeszcze niekiedy spotkać z próbami wartościowania organizacyjnych form wyjazdów, która z nich lepsza, która gorsza. Wynika to z niezrozumienia, iż istotę problemu stanowi nie formalny podział na turystykę zorganizowaną i indywidualną lecz eufunkcje i dysfunkcje aktywności turystycznej oceniane z punktu widzenia zdrowotnego, wychowawczego i kulturowego a także gospodarczego.

Powszechnie wiadomo, że są ludzie, którzy lepiej wypoczywają samotnie lub w małej grupie, którym usztywnione formy turystyki zorganizowanej mniej odpowiadają, którym nie na rękę są ściśle określone daty rozpoczęcia i zakończenia turnusu, rygorystycznie przestrzegane godziny posiłków, powielane corocznie programy pobytu, a w odniesieniu do wczasów w zakładowym ośrodku wypoczynkowym przebywanie w tym samym co w pracy towarzystwie.

Są też tacy, którzy lepiej się czują w dużych zespołach ludzkich. Wielu z korzyścią uczestniczy zarówno w jednej jak i drugiej formie wyjazdu urlopowo-wakacyjnego.

Toteż zdaniem autora należy tworzyć szanse rozwoju zarówno dla turystyki zorganizowanej jak też indywidualnej, dążyć do zapewnienia ich społecznej dostępności dla jak największej liczby osób i zapewniać możliwość wyboru.

Badania wykazują, że popularność samodzielnych wyjazdów wzrasta i, że jeszcze większe są w tym zakresie aspiracje respondentów. Udział zaś w tradycyjnie zorganizowanych wczasach przejawia tendencje spadkowe.

Rozważając problem "turystyka zorganizowana a indywidualna" nie sposób pominąć stwierdzenie K. Przecławskiego: "...turystyka zorganizowana może być traktowana jako wprowadzenie do turystyki nie zorganizowanej, która jest niewątpliwie trudniejsza. Z tego wniosek, że turystykę należy organizować w ten sposób, aby stanowiła ona stopniowe przygotowanie do uprawiania jej później bardziej samodzielnie". /"Turystyka a wychowanie". Nasza Księgarnia. Warszawa 1973/.

A. Kołodziejczyk podjęła próbę określenia 4-ch kolejnych stopni zaawansowania turystycznego: od turysty "biernego", niepodat-

nego na kontakt z walorami turystycznymi, a nawet unikającego tego kontaktu ze względu na brak wiedzy i niechęć do wysiłku w tym zakresie, poprzez turystę "zainteresowanego", następnie "świadomego" do turysty "aktywnego" o rozwiniętych i pogłębionych zainteresowaniach i postawie kontemplacyjno-poznawczej, zaangażowanego w ochronę dóbr kultury i przyrody i przejawiającego duże ambicje i aspiracje turystyczne. /Por.: "Rola elementów kultury w turystyce". IT Warszawa 1979/.

BIBLIOTEKA IT
Archiwum Prac
Naukowo-Badawczych